

Joanna Herbert

Negotiating Boundaries in the City: Migration, Ethnicity, and Gender in Britain.

Ashgate Publishing Limited: Hampshire, 2008, 230 s.,
ISBN.kjN: 978-0-7546-4677-8.

Recenzovaná publikace získala v roce 2009 cenu Oral History Association Book Award.

Joanna Herbert ve své knize *Negotiating Boundaries in the City: Migration, Ethnicity, and Gender in Britain* kriticky zkoumá diskurzy o britském městě Leicester. Spojení Leicesteru s multikulturním úspěchem je datováno do roku 2001, kdy v mnoha městech Británie probíhaly etnické nepokoje, avšak v Leicesteru nikoli. Od této doby je Leicester předmětem zájmu médií, oficiálních zpráv úřadů i akademických studií, které prohlašují Leicester za model pro evropské multikulturní město. Autorka nahlíží současný diskurz o Leicesteru jako příběh a vychází z předpokladu, že příběh o úspěchu je jen jedním z mnoha. Otevírá otázku, jaké příběhy zůstávají bez povšimnutí médií, badatelů a badatelek. Kniha si klade za cíl představit radikálně odlišné příběhy vycházející ze zkušeností místního bělošského obyvatelstva a také obyvatel původem z jižní Asie.

Za klíčový koncept knihy autorka označuje hranice, jejich utváření, propustnost či rekonstrukci v každodenním jednání. V úvodu si stanovuje tři hlavní cíle (s. 3): Prvním je dekonstrukce bělošské identity jakožto normy, která zůstává bez pozornosti v analýzách etnicity, jež zkoumají minority izolovaně od okolních vztahů s majoritní bělošskou populací. Druhý cíl spočívá v důrazu na lokální perspektivu. Autorka považuje za nezbytné posunout se z úrovně zkoumání politických diskurzů blíže k lokální, historicky zakotvené analýze, jež ukáže produkci různých druhů rasových identit. Třetím cílem je kritika předpokladu spojeného s bělošskou rasou, která je považována za stále velmi rasistickou a neschopnou zpochybnit vlastní předsudky. Autorka kriticky rozkrývá situace, kdy místní bělošské obyvatelstvo nezapadá do obrazu tolerantního Leicesteru, ale také okamžiky jiné, kdy se místní typicky rasisticky nechovali. Jejím cílem je proto ukázat, jak jsou etnické identity vyjednávány.

Koncept genderu (s. 5), který autorka považuje za další klíčové téma, je rozpracován v reakci na mnohé imigrační studie, které zkoumají, zda je migrace zdrojem posílení postavení žen, či naopak zvyšuje autoritativní postavení mužů. Autorka se hlásí k výzkumníkům a výzkumnicím, kteří na rozdíl od poukazování na útlak, jenž migrujícím ženám přináší náboženské a kulturní normy, upozorňují na aktivní jednání žen a jejich schopnosti najít cesty pro zlepšení svého postavení.

Pro model jednání odpovídající její perspektivě se autorka obrací k Pierru Bourdieu (1988) a jeho pojetí habitu. Habitus, který sice dle Bourdieuho slouží k reprodukci sociální struktury, obsahuje také velmi důležitý rozměr kompetence a improvizace. Kritika etnocentrického

pojetí jednání jako autonomního a nezávislého vede autorku k zohlednění jednání jako vzá-
hového a vícerozměrného.

Joanna Herbert v kvalitativní studii za pomoci metody sběru životních příběhů (life-
-story method) analyzovala 44 rozhovorů získaných z archivů orální historie a 45 rozhovorů
sesbíraných pro její výzkum. Metoda sběru životních příběhů se zaměřuje na jedinečnost sub-
jektu, ale nemá dle autorky úplně rezignovat na všechny pokusy o zobecnění. Osobní příběhy
jsou totiž vždy zakotvené v sociální historii a mohou ukázat, jak se sociální a politické pro-
mitá do života lidí.

Kniha je členěna do sedmi kapitol, jež postupně představují témata analýzy. První
kapitola zahajuje historickým a geografickým kontextem migrace, která se odehrávala
v Británii od 50. let 20. století. Druhá kapitola se věnuje rozhovorům s bělošským obyva-
telstvem Leicesteru a jejich názorům a zkušenostem s obyvateli, již se přistěhovali z jižní
Asie. Kapitoly 3–6 se následně věnují zkušenostem obyvatel původem z jižní Asie. Od pro-
zkoumání okolností příchodu do Británie, přes vztahy v domácnosti, v sousedství se nakonec
autorka dostává k tématu vzdělání a pracovního prostředí. Závěrečná kapitola 7 představuje
vztahy k domovu, které rozvíjejí obyvatelé původem z jižní Asie.

Kapitola 1: Kontext jihoasijské migrace do Leicesteru. Koloniální historie Británie je
hlavním faktorem ovlivňujícím podoby migrace v druhé polovině 20. století. Autorka shrnuje
teoretický posun od vysvětlování motivací migrace pomocí teorií racionální volby a push
faktorů směrem k chápání migrace jako budování sítí. K tomu dodává, že bylo kriticky
odmítnuto také lineární pojetí migrace, jež zkoumá migraci jako přímočarý pohyb zahájený
opuštěním země původu a ukončený v nové zemi. Transnacionální studie totiž poukazují
na přetrvávající komplexní vztahy mezi migranty a zemí původu. Informátoři a informátorky
v rozhovorech Joanny Herbert potvrzují důležitou roli sítí, jelikož mnoho lidí do Leicesteru
přicestovalo na základě referencí rodiny či přátel. Autorka poukazuje na prostorové uspořá-
dání Leicesteru. Migranti z jižní Asie se koncentrovali ve vnitřním městě – v zóně tranzice.
Diskutuje toto prostorové uspořádání a jeho další vnitřní členění, které odpovídá členění
náboženských komunit, a ptá se, zda nahlížet na tyto klustry náboženských komunit a komu-
nit imigrantů obecně jako na nucené či dobrovolné.

Kapitola 2: Konstrukce bělošské identity. Úvodem kapitoly autorka definuje koncept
rasismu, který pojímá jako historicky situovaný a rozmanitý. Cílem této kapitoly je prozkou-
mání kontextů, v nichž lidé užívají rasové narace. Rasismus Herbert pojímá jako optiku,
skrze kterou lidé vidí každodenní život – své starosti, zkušenosti a rozpory v nich.

Budování příběhů o bělošské identitě se v rozhovorech často spojuje s tematikou welfare
state, který má v očích původních obyvatel zajišťovat potřeby „vlastních“ občanů. Ve vyprá-
věních informátoři a informátorky často vyjadřovali obavy z imigrantů, které obviňovali ze
zneužívání sociálních dávek. Budování hranice mezi „my“ a „oni“ se výrazně koncentruje
na zdůrazňování vlastní tvrdé práce, nutnosti stále šetřit a žít skromně, což je vnímáno v ost-
rém protikladu k imigrantům, kteří chtějí po příchodu nárokovat zdroje ze sociálního a zdra-
votního systému, k jejichž vytváření sami nepřispěli.

V rozhovorech byla také tematizována opozice mezi čistým a nečistým. Vlastní čís-
totnost je legitimizací pro hierarchicky vyšší postavení původních obyvatel. Imigranti jsou
naopak spojováni s nečistými praktikami, je poukazováno na pachy při vaření, neuklizené

odpadky v okolí domu či nehygienické návyky. Autorka s odkazem na Kristevu (1993) poukazuje na logiku odstranění nečistého, která udržuje stereotypy v každodenních interakcích. Spojení „těch druhých“ s nečistými praktikami umožňuje také jejich označení za nemorální. Vykazování imigrantů do sféry nemorálnosti a nečistoty a jejich současná přítomnost v sousedství vyvolává v informátorech a informátorkách pocity ohrožení vlastních norem a hodnot, což je vnímáno jako ohrožení vlastní identity. Tato spirála negativních označení udržuje rasistické stereotypy při životě.

V rozhovorech však autorka identifikovala kromě diskurzů exkluze také příběhy o přátelství mezi imigranty a místními a o vzájemné sousedské výpomoci. Autorka ukazuje, jak tyto zkušenosti vedly k reflexivitě, jak o ní píše Giddens (1997). Pozitivní přímá zkušenost s imigranty totiž vedla ke zpochybnění obecně sdílených rasových diskurzů. Autorka proto usuzuje, že kontakt napomáhá transformaci stereotypů. Vyvrací tím Sennettův (1994) předpoklad, že diverzita měst a častý kontakt mezi imigranty a místními povede k uzavírání komunit a nezájem o meziskupinový kontakt. Závěrem kapitoly proto autorka reformuluje tuto hypotézu následujícím způsobem: Uzavřenost a semknutí komunit imigrantů jsou přítomny na počátku společného soužití, po určité době však dochází ke snahám o překonání rozdílů.

Kapitoly 3–6: Tranzice, Domácnost, Sousedství, Práce a vzdělání. Tyto čtyři tematicky rozdělené kapitoly věnovala autorka rozhovorům s imigranty usazenými v Leicesteru. Kapitola „Tranzice“ prozkoumala okolnosti spojené s migrací, očekávání od Británie a jejich ne/naplnění po příchodu do Leicesteru. Očekávání a představy o tom, co jim život v Británii přinese, čerpala většina informátorů ze své školní docházky. Život v britské kolonii totiž znamenal také navštěvování vzdělávacího systému, který byl britský. Po přiletu informátorů a informátorky popisovali pocity údivu a šoku, že také bílí Britové pracují manuálně. Často také vyjadřovali frustraci z neporozumění přízvuku, které nabourávalo jejich ontologické bezpečí (Giddens 1997).

Kapitola „Domácnost“ se zaměřuje na dynamiku mocenských vztahů v rodině, jejich vyjednávání a proměny v období usazení v Leicesteru. Po příchodu do Leicesteru byla velmi špatná dostupnost bydlení, což bylo v rozhovorech pojmenováno na příkladech, kdy v jednom malém domku žilo i 35 lidí. Informátoři a informátorky popisovali stísněnost, nedostatek místa ke spaní, fronty na koupelnu či kuchyň. V příbězích mužů byla tato doba zpětně vnímána jako nejlepší časy. V příbězích žen však převažovaly vzpomínky na negativní pocity, deprese a nedostatek soukromí. V rodinných vztazích v domácnosti také autorka našla odlišnosti v prožitcích žen a mužů. V rétorice mužů odhalila důraz na nutnost posílení tradičních rodinných principů, neboť étos muže jako otce a manžela byl migrací ohrožen. To se také projevilo v důrazu na kontrolu žen, které svým vystupováním ve veřejném prostoru mohly ohrozit čest rodiny. A i když muži opakovaně potvrzovali, že rodinný systém zůstal zachován, přiznávali, že je slabší, a vyslovovali obavy o ztrátu své pozice, ztrátu rodinných vazeb.

Ženy naproti tomu v rozhovorech poukazyvaly na omezení pro ně plynoucí z tradičního jihoasijského modelu rodiny. Často byla pojmenována traumata spojená s domluveným sňatkem, nemožnost úniku byla často následována myšlenkami na sebevraždu. Autorka ukazuje, že téma sňatku bylo ženami velmi často diskutované, kdežto muži pouze minimálně. Muži hovořili o sňatku jako o praktické záležitosti. Pocity izolace, podřízenosti manželovi a jeho rodině však nejsou shodné u všech informátorek. Autorka odhalila rozmanité aktivní

strategie, které zahrnovaly kultivaci silné osobnosti žen, dále vyjednávání přístupu k rozvodu nebo ke vzdělání. Aktivní strategie jsou zachytitelné jen v dlouhodobé perspektivě celého životního příběhu, která odhaluje, že ženy odkládaly své ambice až do vyššího věku svých dětí. Vybranými úryvky rozhovorů však autorka také dokládá, že pohled na postavení ženy se liší podle náboženské tradice, společenského postavení a dalších faktorů, ze kterých rodina vychází.

Kapitola věnovaná „Sousedství“ se věnuje tématu vyrovnávání se s rasistickými reakcemi v sousedství a s proměnami chování místních obyvatel Leicesteru v průběhu času. S narůstajícím přílivem imigrantů a se silícím vlivem nacionálních politických skupin se rasistické projevy v Leicesteru stávaly častějšími. Celkově však z rozhovorů s imigranty vyznívá, že sociální exkluze a rasistické projevy nebyly vnímány jako nepřekonatelné. Informátoři a informátorky byli schopni o hranicích vyjednat a individuální projevy rasismu neměli tendenci zobecňovat. V rozhovorech také zaznělo zajímavé pojmenování míst, která byla označena jako nebezpečná, a v reakci na tato místa také snaha o budování míst pro imigranty bezpečných. Mezi nebezpečná místa byly zařazeny hospody a fotbal – fotbalová utkání zvyšovala pravděpodobnost útoku na imigranty, kteří proto v čase zápasů zůstávali doma. Mezi místa bezpečí patřily po vlastním domově náboženské chrámy, hokejový klub, taneční kluby nebo kluby pro mládež. Zajímavostí je také prostorová dimenze bezpečí. Autorka zmiňuje, že některé kostely byly přebudovány například na hinduistické chrámy, což mezi informátory a informátorkami bylo pozitivně vnímáno jako narušení dominance bílé kultury v prostorovém uspořádání Leicesteru.

V kapitole „Vzdělání a práce“ jsou zpracovány nejdříve zkušenosti informátorů a poté jsou pojednány zkušenosti informátorek. Pro mužské příběhy je typická konstrukce narace považující placenou práci za základ mužské identity: muž = živitel rodiny. Informátoři popisovali svou práci jako těžkou, vyčerpávající, mající negativní dopady na jejich zdraví. Naraci založenou na heroickém údělu mužů autorka vysvětluje v návaznosti na 4. kapitolu, kde informátoři hovořili o vztazích v domácnosti a rodině. Mužská identita, která je ve sféře práce ohrožená, je upevňována ve sféře rodinné posilováním moci a kontroly nad členy domácnosti. Autorka však také poukazuje na to, že pohlížet na imigranty pouze jako na vykořisťované a pasivní by bylo mylné. V rozhovorech je stále přítomna snaha o hledání lepší práce. Informátoři pojmenovávají problém skleněného stropu, který jim fakticky znemožňuje překročit hranici manuálních a pomocných pracovních sil a dosáhnout na kvalifikovanější a lépe placené pracovní pozice. I když narážejí na překážky při pokusech založit vlastní podnikání, nezůstávají pasivními. V příbězích se odhalují aktivní strategie formování odborů, prosazování protestů proti vylučování a rasismu, které nakonec uspěly. Zkušenosti žen informátorek také zahrnovaly těžkou práci v zaměstnání, která navíc byla vždy následována prací v domácnosti. Ženy se ale také často setkávaly v pracovním prostředí s diskriminací rasovou a genderovou. Jako šokující popisovaly informátorky zkušenosti s neuznáváním kvalifikace získané v zemi původu. Ženy byly z pohledu struktury trhu práce také směřovány do sektorů spojených s genderovými rolami – například do textilního průmyslu. Celkově rozhovory poukázaly na důležitost placené práce pro utváření identity „úspěšné ženy“. Placená práce byla ženami zakoušena jako prostředek k získání sociálního a symbolického kapitálu a hlavně jako cesta z izolace v patriarchální domácnosti.

Závěrečná kapitola shrnuje zjištění, která autorka přinesla svým výzkumem. I tato kapitola věnuje prostor zkušenostem mužů a žen, podobně jako kapitoly předcházející. Zvolená oddělená prezentace příběhů mužů a žen však vede ke zvýznamňování rozdílnosti v příbězích žen a mužů a reprodukuje tak binární opozice mužského a ženského pohledu, prožitků, těla atd. Pozornému čtenáři/čtenářce sice nemůže uniknout podobnost příběhů mužů i žen v aktivním přístupu k hranicím a jejich novému vyjednávání, přesto by v textu mohla být problematika genderových binárních opozic a esencializace rozdílů mezi muži a ženami explicitně reflektována.

Kritickým zkoumáním příběhu o úspěchu multikulturního města Leicesteru zachycuje Joanna Herbert proměnlivost bariér mezi místními a imigranty. V různých sférách každodennosti se odehrávají rozmanité strategie zahrnující jak marginalizaci, tak i začleňování ze strany místních obyvatel. Důraz na vztahové pojetí soužití mezi bělošským obyvatelstvem a imigranty přináší velmi zajímavý pohled na komplexnost zkušeností na obou stranách a brání přijetí zjednodušených generalizací. Bibliografický oddíl je rozsáhlý a zahrnuje jak oficiální materiály Evropské komise, orgánů města Leicester a novinové články, tak více než 500 publikací a článků v odborných časopisech. Autorka má díky tomuto širokému základu možnost srovnávat své výsledky s ostatními aktuálními výzkumy. Kniha Joanny Herbert seznamuje čtenáře a čtenářky s hlubším pohledem na životní strategie imigrantů i místních obyvatel Leicesteru, který se honosí reputací úspěšného multikulturního města, a v závěrečné větě výstižně vyjadřuje to, co by si čtenáři a čtenářky měli z knihy odnést. Provokativní otázkou se totiž Joanna Herbert ptá: „Pro koho je Leicester úspěchem?“ (s. 177).

Jana Křištoforová